

UDRUŽENJE VETERANA RATA "1992-1995" LIJEČENIH OD PTSP-a
"STEĆAK" TUZLA

**KVALITETA ŽIVOTA VETERANA RATA SA POSTTRAUMATSKIM
STRESNIM POREMEĆAJEM U OPĆINI TUZLA**

Tuzla, decembar 2006.

UVOD

Udruženje veterana rata “1992—1995.” liječenih od PTSP-a “Stećak” u Tuzli je organizacija koja okuplja veterane rata i demoblisane borce koji su liječeni od posttraumskog stresnog poremećaja ili imaju psihičke probleme nastale kao posljedica izlaganju teškim psihičkim povredama tokom ratnih dejstava u Bosni i Hercegovini a u cilju pružanja pomoći u lakšem nošenju sa psihičkim problemima i podizanju kvaliteta života veterana rata i demoblisanih boraca sa PTSP-om.

Uz podršku općine Tuzla na čijem području djeluje Udruženje provedeno je istraživanje o kvaliteti života veterana rata i demoblisanih boraca koji su članovi udruženja “Stećak”. Istraživanje su provodili sami članovi Udruženja primjenom upitnika koji je sačinjen za ovu namjenu. U istraživanju je obihvaćeno ukupno 129 veterana rata i demoblisanih boraca sa PTSP-om koji su dobrovoljno pristali da učestvuju u ovom istraživanju.

Cilj istraživanja bio je da se utvrdi kvaliteta života članova Udruženja “Stećak”, procjene potrebe i u skladu sa dobijenim rezultatima pokrenu odgovarajuće programske aktivnosti. Za ispitivanje kvaliteta života veterana rata i demobilisanih boraca sa PTSP-om odlučili smo se iz razloga što smo u proteklom periodu radeći kao Udruženje došli do saznanja da članovi Udruženja i njihove obitelji žive na ivici siromaštva, te da zbog svojih psihičkih problema nisu u mogućnosti obezbjediti sebi svojoj obitelji minimum uslova za življenje i da je izostala odgovarajuća podrška društvene zajednice.

REZULTATI I DISKUSIJA

Od ukupno 129 ispitanika samo je jedna osoba bila ženskog spola, što znači da većinu članova Udruženja čine muškarci koji su ujedno i “glava” obitelji u skladu sa postojećom patrijarhalnom obiteljskom strukturom. Navedeno znači da su odgovorni za obezbjeđivanje općeg blagostanja svoje obitelji, kako u materijalnom tako i socijalnom i duhovnom funkcionisanju. U odnosu na starost anketom je obuhvaćena populacija starosne dobi od 30 do 60 godina, zanči

radno sposobna populaciona grupa, anketirani pripadaju odrasloj dobi kako je to prikazano na slici 1. Prema nivou obrazovanja 76.7% je sa srednjom stručnom spremom, a u grupi anketiranih nije bio niti jedan ispitanik bez minimuma obrazovanja (tabela 1). Od ukupno 129 anketiranih veterana rata i demobilisanih boraca najveći broj ih je penzionisano 62 ili 48.1%, dok radi svega 16 ili 14.7% anketiranih (slika 2). S obzirom da se radi o grupi osoba koji su u odrasloj dobi i prema dobnom uzrastu se nalaze u životnoj fazi kada kada se najproduktivnije podatak da samo 14.7% radi upućuje na to da su sami anketirani i njihove obitelji u nezavidnoj poziciji. Analizirajući ukupna mjesečna primanja ispitanika utvrdili smo da su 22 ili 17.1% anketirana bez ikakvih mjesečnih primanja, da mjesečno 52% ispitanika ima primanja koja su ispod prosječnog ličnog dohotka F BiH pri čemu šest ispitanika prima mjesečno samo 50 KM (tabela 2). Najveći broj anketiranih je oženjen (120 ili 93%), tri ispitanika su razvedena dok šest ispitanika je neoženjeno i neudato. Prema broju djece 71 ili 55.1% anketiranih ima dvoje djece, a 26 ili 20.2% ima troje i više djece (tabela 3). U ukupnom broju anketiranih bilo je 252 djece od čega je 145 djece muškog spola. Jedan ispitanik ima petoro djece i nalazi se u grupi ispitanika koji su bez ikakvih primanja što upućuje na to da osim što je on egzistencijalno ugrožen ugroženo je i njegovo petoro djece (tabela 4). Od 129 veterana rata sa PTSP-om trojica ili 2.3% žive potpuno sami, dok 50% ih živi sa partnerom i djecom ispod 18 godina. Značajan broj ispitanika 18 ili 14% živi u višegeneracijskoj obiteljskoj zajednici što znači da osim partnera i djece živi u zajednici sa roditeljima (tabela 5). Navedeni rezultati uz dobijene rezultate o mjesečnim primanjima upućuju da egzistencijalni problemi s kojim su suočeni veterani rata i demobilisani borci sa PTSP-om su dosta složeni i teški. U odnosu na mjesto stanovanja 82 anketirana člana udruženja ima stan ili kuću, dok njih 47 ili 36.4% ima teškoće sa mjestom stanovanja. Od 47 anketiranih jedan živi u kolektivnom smještaj, 15 su podstanari, a 31 je u roditeljskom sambenom prostoru. Probleme vezano za stanovanje navelo je 80 ili 62% ispitanika, a probleme se odnose na uslove stanovanja u smislu da je površinski nedovoljan stambeni prostor ili da je stambeni prostor neuslovan ili nepostojanje građevinske dozvole. Vezano za stambeni prostor 68 ili 52.7% anketiranih navelo je da treba pomoć lokalne zajednice sa konkretiziranjem te pomoći na materijalnu pomoć za adaptacijom ili proširenjem prostora, legalizacijom stambenog objekta ili potrebom za trajnim rješavanjem mjesta stanovanja. U dijelu koji se odnosio na potrebe anketiranih na pitanje vezano za pomoć lokalne zajednice u vezi sa živežnim namirnicama 47 ili 36.4% je pokazalo potrebu za

pomoći koja se odnosila na mjesečne pakete sa živežnim namirnicama i ostalim kućnim potrebštinama. Od 129 ispitanika njih 3 ili 2.3% se hrani u narodnoj kuhinji.

Anketiranjem smo obuhvatili i status članova Udruženja u odnosu na ratnu vojnu invalidnost. Od ukupno 129 veterana rata i demoblistanih boraca u ratu kao aktivni vojnici 4 ispitanika bila su manje od jednu godinu i jednu godinu, dok je najveći broj anketiranih od 3-4 godine (103 anketirana) (tabela 6). Poslije demobilizacije 59 ili 45.7% ima status demobliziranog borca, dok 65 ili 50.4% je sa statusom RVI (tabela 7). Od 65 anketiranih sa statusom RVI njih 35 je sa procentom invalidnosti 50% i manje.

Na pitanje o načinu kako organiziraju dan većina anketiranih (41 ili 31.8%) je odgovorila da besciljno odlazi od kuće, dok je 27 ili 20.9% navelo da je cio dan u kući ili da ne izlazi iz sobe (slika 3).

Vežano za tjelesne bolesti samo 17% anketiranih nije navelo da ima bilo kakvu tjelesnu bolest. Najveći broj anketiranih ima teškoće i probleme vezane za koštanomišićni sistem (bolest kičme), visok pritisak, srčane bolesti i šećernu bolest. Vežano za tjelesne bolest zabrinjavajući je podatak da 11 ili 8.5% ispitanika ima šećernu bolest, te da 30 ili 23.3% ima probleme vezane za kardiovaskularni sistem, tri ispitanika su imala TBC pluća a jedan ispitanik karcinom kože. Tokom rata 10 anketiranih je bilo ranjeno. Većina ispitanika sa tjelesnim bolestima naveli su da imaju kombinaciju dva ili više tjelesnih oboljenja.

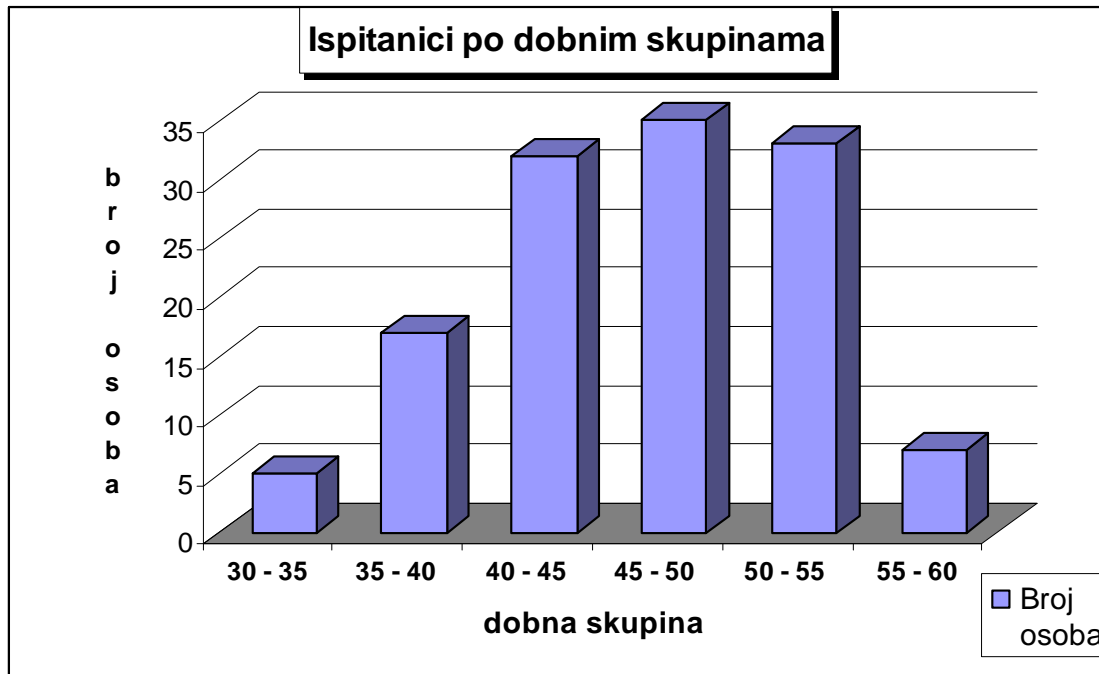
Vežano za psihičke bolesti osim PTSP-a najveći broj ispitanika naveo je da se liječi i zbog depresije i nesаницe. Vežano za vrijeme javljanja psihičkih problema u 76 ili 58.9% anketiranih psihičke tegobe javile su se tokom rata, pri čemu je u 22 anketirana kritična godina bila 1993. godina. U periodu poslije rata psihički problemi javili su se kod 53 ili 41.1% ispitanika. Od 129 anketirana veterana rata/demoblistana borca sa PTSP-om troje se ne javlja ljekaru uopće više a samo jedan ne uzima nikakve lijekove. Najveći broj anketiranih psihijatrijsku pomoć dobiva na Klinici za psihijatriju UKC Tuzla. Udaljenost zdravstvene ustanove u kojoj dobija pomoć od mjesta stanovanja data je na slici 4. vežano za troškove liječenja mjesečno za preglede i lijekove 39 ili 30.2% anketiranih potroški od 100-150 KM, dok više od 200 KM mjesečno na liječenje troši 17 ili 13.2% anketirana. Za ukupnu grupu ispitivanih prosječni mjesečni trošak za liječenje iznosi oko 106 KM (tabela 8). Većina anketiranih 10 ili 93% sama snosi troškove liječenja, dok 9

ili 7% dobiva pomoć od boračkih organizacija, općine ili preduzeća. Vezano za informacije o svojoj bolesti gotovo svi ispitanici su naveli da su dobili informacije od svog liječnika vezano za njihovu bolest i 119 ili 92% njih je zadovoljno informacijama koje su dobili. Vezano za zadovoljstvo pomoći koje dobijaju uopće 88 ili 68% anketiranih je nezadovoljno, a u dijelu koji se odnosi na psihijatrijsku pomoć 53 ili 41.1% misli da uslovi u kojima dobijaju pomoć su nezadovoljavajući i navode potrebu za trauma centrom. Najveći broj ispitanika 62 ili 48.1% kada se nalazi u psihičkoj krizi pomoć dobija u bolnici uz istovremenu pomoć od članova porodice, prijatelja ili udruženja, zatim njih 43 ili 33.3% kod ljekara opće prakse uz pomoć prijatelja, članova porodice i udruženja što je prikazano na tabeli 9.

S obzirom da osobe sa PTSP-om često imaju teškoću u uspostavljanju kontrole nad agresivnim pulzijama ili imaju strah od gubitka kontrole nad isim u anketi na pitanje da li su ikada ispoljavali neki od oblika agresivnosti potvrdno je odgovorila 113 ili 87.5% ispitanika i to 40 ispitanika često, 26 vrlo često, 34 rijetko dok je 13 navelo da je vrlo rijetko ispoljavao agresivnost. U odnosu na konzumiranje alkoholnih pića većina ispitanika, znači 112 ili 87% je navelo da ne uzima alcohol uopće. Ovisnost o nikotinu je navelo 79 ili 61% anketiranih sa prosječnim dnevnim uzimanjem cigareta oko kutiju i pol. Vezano za druženje sa prijateljima 53 ili 41.1% anketirani je naveo da se vrlo rijetko druži (slika 4).

Vezano za potrebe i želje 86 ili 66.5% anketiranih navelo je da bi se željeli nečim baviti, a najviše interesa su pokazali za bavljenjem zanimanjem u okviru svoje profesije, bavljenjem uzgojem bilja ili rad sa životinjama, sport, rekreacija. Od udruženja "Stećak" većina anketiranih očekuje da kroz Udruženje zadovolji neku od svojih potreba vezano za pomoć i vezano za druženje, te su uglavnom svi pokazali želju da uzmu aktivnog učešća u radu Udruženja.

Slika 1.

Tabela 1: Prikaz anketiranih osoba po školskoj spremi i indeksno

Školska sprema	Broj osoba	%
osnovna škola	26	20,16
srednja škola	99	76,74
visoka	4	3,10
Ukupno:	129	100,00

Tabela 2: Ispitanici prema iznosu mjesečnih primanja

Raspon primanja (KM)	Broj osoba	%
bez primanja	22	17,05
< 50	6	4,65
50-100	10	7,75
100-150	1	0,78
150-200	28	21,71
200-250	12	9,30
250-300	15	11,63
250--300	1	0,78
300-350	13	10,08
350-400	8	6,20
400-450	4	3,10
450-500	5	3,88
500-550	2	1,55
550-600	1	0,78
650-700	1	0,78
Ukupno:	129	100,00

Komentar uz Tabelu 2.

Ispod 200 KM mjesečno prima **52 %** ispitanika računajući tu i **17 %** ispitanika koji nemaju nikakvih primanja. Skoro **5 %** ispitanika je navelo primanja u iznosu manjim od 50 KM, a svega oko **10 %** ispitanika ima primanja preko 400 KM mjesečno.

Tabela 3: Ispitanici prema broju djece

Broj djece	Broj osoba	%
bez djece	9	6,98
1	23	17,83
2	71	55,04
3	18	13,95
4	7	5,43
5	1	0,78
Ukupno:	129	100,00

Komentar uz Tabelu 3.

Kod svih ispitanika (129) je registrovano **252** djeteta od kojih je **145** muškog spola a **107** ženskog spola.

Tabela 4: Ispitanici prema iznosu mjesečnih primanja i broju djece

Raspon primanja (KM)	bez djece	1 dijete	2 djeteta	3 djeteta	4 djeteta	5 djece	Ukupno:
bez primanja	1	5	9	5	1	1	22
< 50		3	3				6
100-150			1				1
150-200	1	5	16	4	2		28
200-250	2	2	6	1	1		12
250-300	1	1	11	1	1		15
250--300		1					1
300-350	1		10	2			13
350-400	2	2	2	1	1		8
400-450			3	1			4
450-500		2	3				5
500-550		2					2
50-100	1		6	2	1		10
550-600				1			1
650-700			1				1
Ukupno:	9	23	71	18	7	1	129

Tabela 5: Odgovori Ispitanika na pitanje s kime žive?

Odgovori ispitanika na pitanje: S kim živite?	Broj osoba	%
sa djecom ispod 18 godina	9	6,98
sa djecom iznad 18 godina	4	3,10
sa partnerom	15	11,63
sa partnerom/ djecom iznad 18 godina	1	0,78
sa partnerom/ sa djecom ispod 18 godina	32	24,81
sa partnerom/ sa djecom ispod 18 godina/ sa djecom iznad 18 godina	14	10,85
sa partnerom/ sa djecom ispod 18 godina/ sa roditeljima	1	0,78
sa partnerom/ sa djecom iznad 18 godina	32	24,81
sa partnerom/ sa roditeljima	2	1,55
sa partnerom/ sa roditeljima/ sa djecom ispod 18 godina	3	2,33

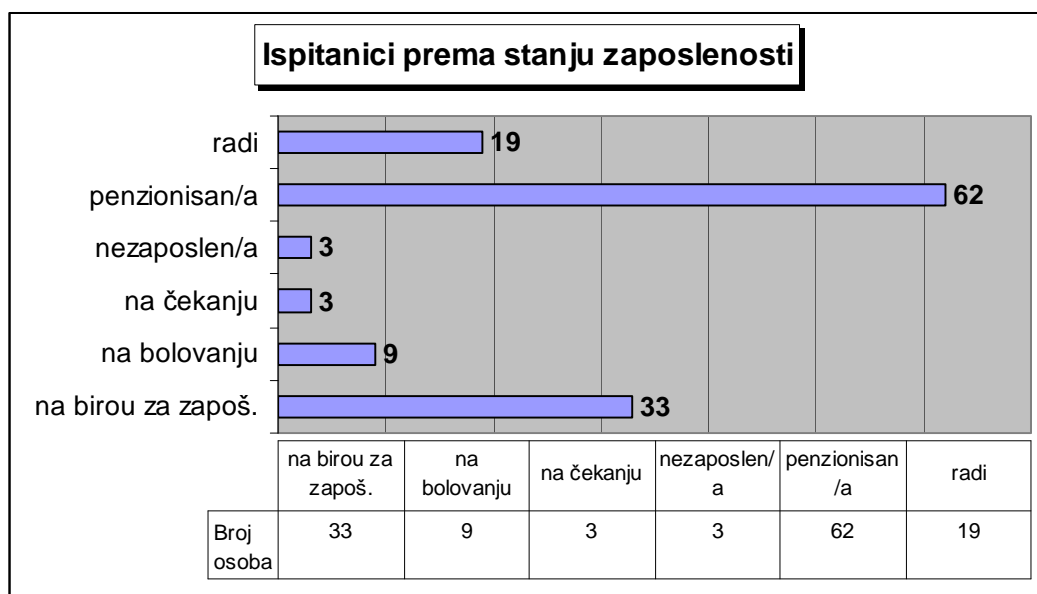
Odgovori ispitanika na pitanje: S kim živite?	Broj osoba	%
sa partnerom/ sa roditeljima/ sa djecom ispod 18 godina/ sa djecom iznad 18 godina	2	1,55
sa partnerom/ sa roditeljima/ sa djecom iznad 18 godina	3	2,33
sa roditeljima	6	4,65
sa roditeljima/ sa djecom ispod 18 godina	2	1,55
sam/a	3	2,33
Ukupno:	129	100,00

Tabela 6: Prikaz ispitanika po dužini učešća u OS

Dužina učešća	Broj osoba	%
< 1 godine	2	1,55
1 godina	2	1,55
2 godine	18	13,95
3 godine	40	31,01
4 godine	63	48,84
5 godina	4	3,10
Ukupno:	129	100,00

Tabela 7: Prikaz anketiranih osoba vezano za status poslije demobiliziranja

Status	Broj osoba	%
Demobilisani borac	59	45,74
RVI	65	50,39
Civilna žrtva rata i drugo	5	3,88
Ukupno:	129	100,00

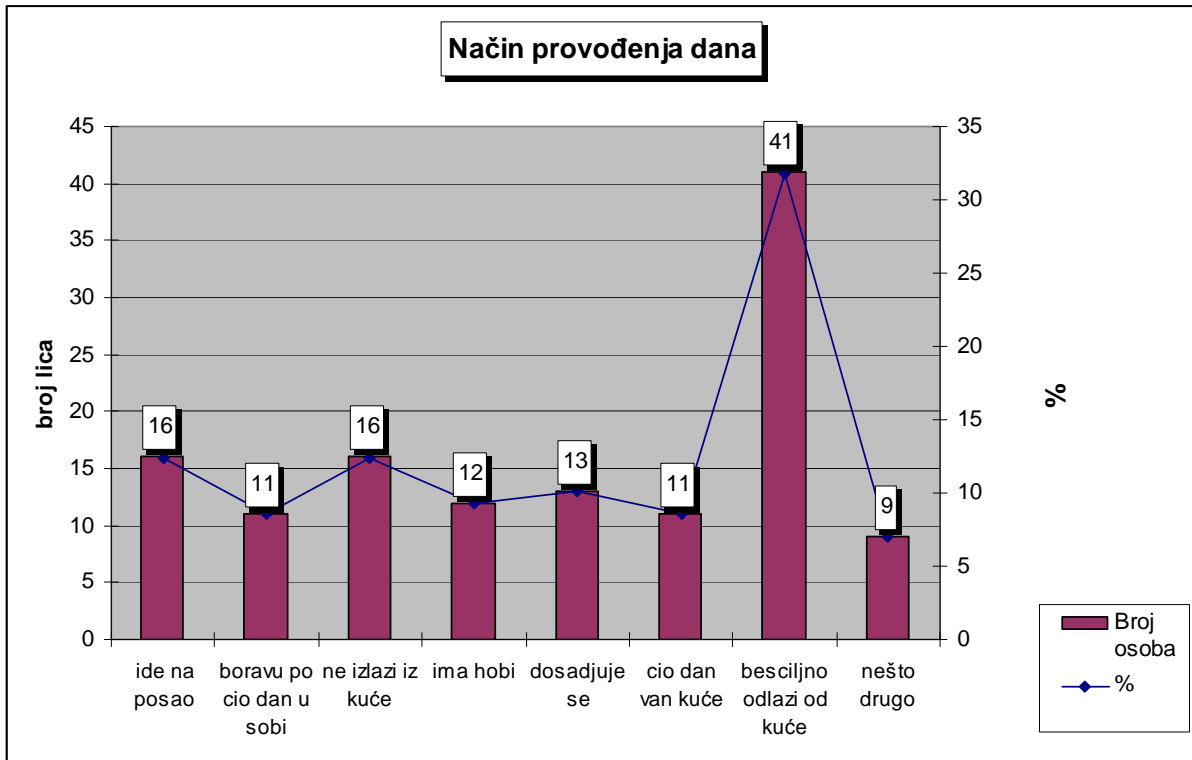

Slika 2.

Da ima problema sa smještajem navelo je **80** ispitanika što je u procentima **62** % od ukupno anketiranih ispitanika. Razlozi koji se najčešće pominju su: nedovršena kuća ili neuslovna kuća ili stan (potrebna adaptacija), zatim da žive u kući sa svojim ili partnerovim roditeljima i da je nedovoljno stambenog prostora, kao i potreba za legalizacijom objekata.

Da je potrebna briga lokalnih službi u vezi sa smještajem navelo je **68** ispitanika što je u procentima **52,7** % od ukupno anketiranih ispitanika. Razlozi koji se najčešće spominju su: potrebno trajno ili adekvatno rješavanje stambenog problema, pomoć (materijalna) vezana za adaptaciju i pomoć kod legalizacije objekta (najčešće još nedovršenog).

Da je potrebna briga lokalnih službi u vezi sa ishranom navelo je **47** ispitanika što u procentima iznosi **36,4** % od ukupno anketiranih ispitanika. Najčešći vid pomoći koji su ispitanici naveli su: mjesečni paketi sa osnovnim živežnim namernicima i ostalim kućnim potrepštinama kao i novčana pomoć. Tri ispitanika su navela da se hrane u narodnoj kuhinji.

Slika 3.

BOLEST

Na pitanje o tjelesnim bolestima ispitanici su u **83 %** slučajeva navodili u prosjeku bar dva tjelesna oboljenja. **17 %** ispitanika nije navelo nijednu tjelesnu bolest.

Po učestalosti registrovanja tjelesnih bolesti najzastupljenija su: oboljenja kičme (22 navoda), hipertenzija (16 navoda), srčani problemi (14 navoda) i dijabetis (11 navoda).

U 10 slučajeva su navedena ranjavanja ispitanika, a u 5 slučajeva moždani ili srčani udari (nekada i ponavljani). Od težih oboljenja navedena su i karcinom kože (1 slučaj) i TBC (3 slučaja).

Skoro u svim slučajevima koje su navodili ispitanici radi se o kombinaciji bar dvije bolesti a dosta često i kombinacija od tri bolesti. Manji broj ispitanika je naveo pet i više tjelesnih oboljenja i oštećenja.

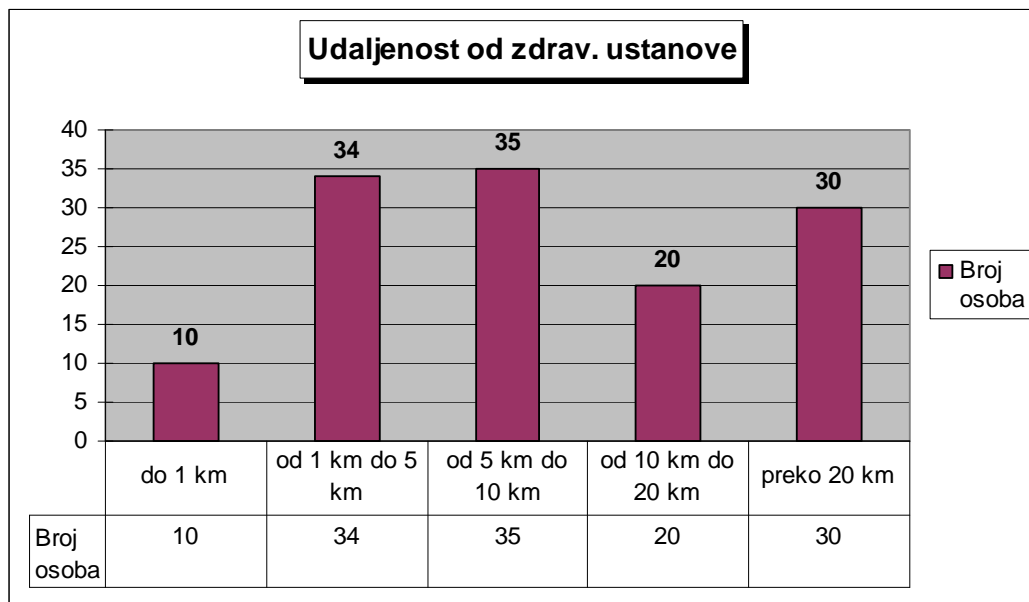
Na pitanje o psihičkim oboljenjima svi ispitanici su naveli bar jedno oboljenje osim PTSP. Da ima hronični oblik PTSP-a navelo je **32 %** ispitanika. Osim PTSP-a navedena su i slijedeća psihička oboljenja: depresija, stresni poremećaj, poremećaj ličnosti, trauma i nesаница.

Što se tiče perioda (vremena) nastanka psihičke bolesti oko 15 % ispitanika (njih 19) je navelo opisno: **u ratu**, bez konkretiziranja godine. Ratne godine kao period nastanka oboljenja (1992-1995) je navelo 57 ispitanika i računajući navedenih 19 ispitanika koji nisu naveli tačnu godinu to iznosi 76 ispitanika što je skoro **60 %** anketiranih ispitanika. Od navedenih ratnih godina najzastupljenija je 1993. (sa 22 navoda ispitanika).

Znači oko **40 %** ispitanika je navelo poratne godine (od 1996 do 2006) ili njih 53 kao period nastanka psihičkog oboljenja.

Na pitanje da li ste se javljali ljekaru samo u 3 slučaja je unesen odgovor Ne (2,3 %), a u nastavku na pitanje da li uzimate lijekove samo jedan ispitanik je dao negativan odgovor.

Od zdravstvenih ustanova u kojima se liječe ispitanici su naveli skoro u 80 % slučajeva Psihijatrijsku kliniku (Kreka) a ostalo su Domovi zdravlja, obično u lokalnim općinama. Jedan ispitanik nije naveo zdravstvenu ustanovu.

Slika 4.

Tabela 8: Mjesečni troškovi liječenja (pregled i lijekovi)

Mjesečni troškovi liječenja	Broj osoba	%
< 50 KM	15	11,63
od 50 do 100 KM	36	27,91
od 100 do 150 KM	39	30,23
od 150 do 200 KM	20	15,50
> 200 KM	17	13,18
nije navedeno	2	1,55
Ukupno:	129	100,00

Prosječan mjesečni trošak liječenja (pregled i lijekovi) po ispitaniku iznosi 106 KM

Na pitanje da li sami snose troškove liječenja njih **93 %** (120 ispitanika) je navelo Da a samo **7 %** je navelo Ne. Pomoć kod nabavke lijekova za ovih 7 % ponekad obrzbjeđuju: BIZ, udruženje RVI, općina, porodica i firma.

97 % ispitanika je navelo da im je ljekar dao informacije o bolesti (125 ispitanika) a ostali su naveli Ne, dok je **92 %** ispitanika (119) izjavilo da je i zadovoljno dobijenim informacijama.

Da nisu zadovoljni sa pomoći izjavilo je 88 ispitanika (68 %) a na dodatni upit šta misle da treba promjeniti odgovorilo je 89 ispitanika. Od njih 89 čak 53 se izjasnilo za neophodnost otvaranja trauma centra, a ostali su navodili potrebu za raznim vidovima pomoći (uglavnom materijalnoj).

Tabela 9: Mjesto traženja pomoći kada su ispitani u psihičkoj krizi

Pomoć u krizi	Broj osoba	%
bolnici	28	21,71
ljekar opće prakse	9	6,98
prijatelja	3	2,33
člana porodice	8	6,20
udruženju (Stećak)	4	3,10
na drugom mjestu	4	3,10
nije navedeno	1	0,78
ljekar opće prakse udruženje	10	7,75
ljekar opće prakse bolnica	16	12,40
bolnici član porodice	11	8,53
ljekar opće prakse član porodice	2	1,55
ljekar opće prakse udruženje	12	9,30
kod prijatelja bolnica	7	5,43
kod prijatelja ljekar opće prakse	10	7,75
član porodice udruženje	4	3,10
Ukupno:	129	100,00

Komentar uz Tabelu 9.

Mnogi ispitanici su na ovo pitanje u odgovoru zaokruživali i više od dvije opcije tako da se i opcija **udruženje** nalazi u više kombinacija kada su zaokruživane tri ili više opcija.

Na pitanje da li je ispitanik ispoljavao agresivnost, njih 113 (ili 87,5 %) je odgovorilo Da.

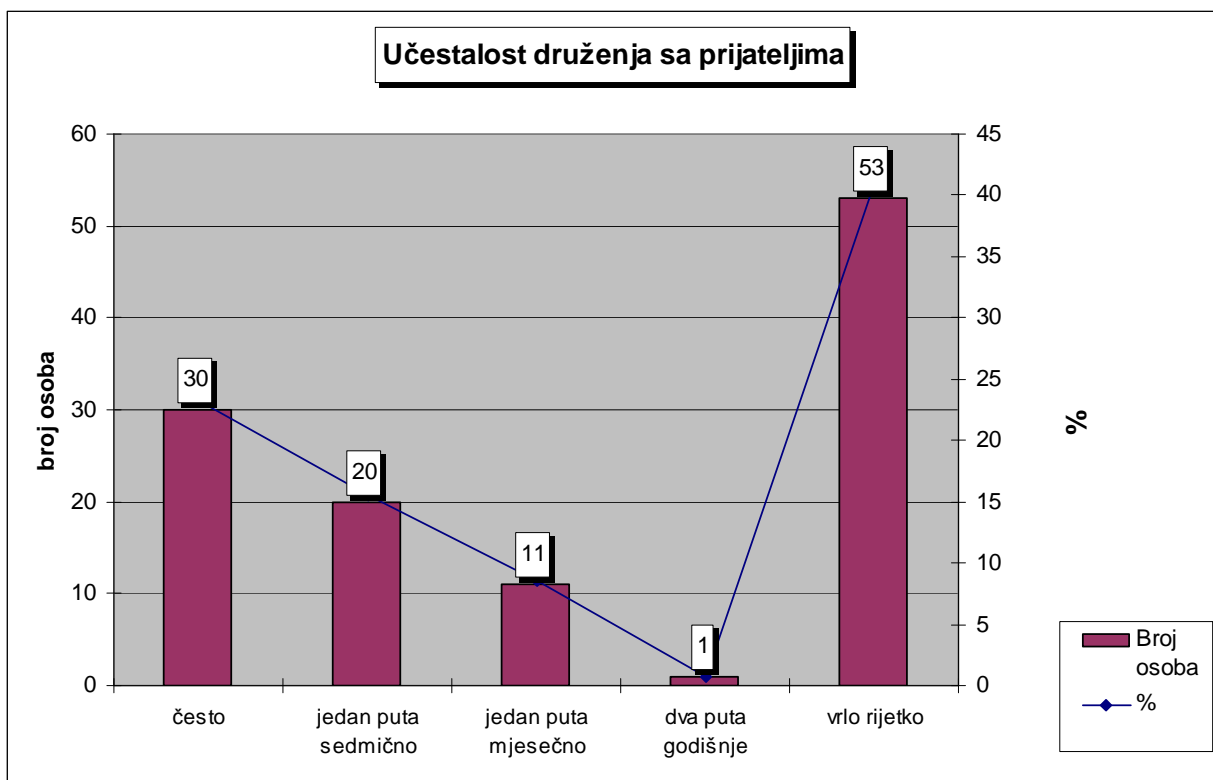
Na učestalost agresivnosti ovih 113 ispitanika je odgovorilo slijedeće:

- vrlo često 26
- često 40
- rijetko 34
- vrlo rijetko 13

Na pitanje da li konzumirate alkoholna pića 112 ispitanika (oko **87 %**) je odgovorilo Ne a oni ispitanici koji su odgovorili sa Da nisu se izjasnili o količinama ni o periodima konzumiranja.

Što se tiče pušenja tu je je 79 ispitanika izjavilo Da (oko **61 %**). Prosječno pušači konzumiraju 28 cigareta dnevno.

Da ima prijatelja /e navelo je 115 ispitanika (skoro 90 %).

Slika 5.

Na pitanje da li se želite nečim baviti 86 ispitanika (66.5 %) je odgovorilo pozitivno. U navođenje što bi to bilo svi odgovori se mogu svesti na slijedeća: zanimanjem iz svoje profesije, radom u prirodi (vrtu), radom sa životinjama, umjetnošću, sportom i rekreacijom.

Od udruženja većina očekuje razumjevanje, druženje i pomoć u svakom pogledu.

Sa svoje strane su spremni uglavnom učestvovati u aktivnostima udruženja u skladu sa svojim mogućnostima.

ZAKLJUČAK

Na osnovu rezultata dobijenih anketom o kvaliteti života 129 članova Udruženja veterana rata “1992.-1995.” liječenih od PTSP-a “Stećak” općina Tuzla, došli smo do sljedećih zaključaka:

1. Veterani rata i demoblisani borci liječeni od PTSP-a pripadaju u najvećem broju zreloj životnoj dobi (30 – 60 godina života), da imaju minimum osnovnog obrazovanja (pismeni su) i da je najveći broj sa srednjom stručnom spremom, te da u odnosu na radnu aktivnost najveći broj je penzionisan i da najveći broj anketiranih ima mjesečna primanja koja su ispod prosječnog ličnog dohotka u F BiH.
2. Većina anketiranih veterana rata/demoblisanih boraca ima bračnu zajednicu i živi u višečlanjoj porodici gdje se najčešće radi o višegeneracijskoj porodici, tako da uzimajući u obzir ukupna mjesečna primanja i broj članova porodici može se izračunati da jedan član porodice dnevno živi manji od 1 dolara što po definiciji Svjetske banke odgovara ekstremnom siromaštvu. Da većina anketiranih veterana rata/demobilisanih boraca sa PTSP-om živi na ivici ekstremnog siromaštva upućuju i rezultati dobijeni vezano za potrebu u pomoći stanovanju i živežnim namirnicama.
3. Jedna ili više tjelesnih bolesti prisutne su kod značajnog broja veterana rata/demobilisanih boraca sa PTSP-om kao i prateća psihijatrijska oboljenja kao što je depresija. Postojanje drugih oboljenja osim PTSP-a iziskuje traženje dodatne ljekarske pomoći i uzimanje drugih lijekova osim lijekova za PTSP-a što utječe značajno na ukupne troškove liječenja. Na prosječne ukupne troškove liječenja odlazi više od pola novca prosječnih primanja za ukupan uzorak ispitanika. Kod određenog broja ispitanika ukupna mjesečna primanja su nedovoljna za podmirivanje ukupnih mjesečnih troškova liječenja. Dobijeni rezultati vezani za troškove liječenja i prateća oboljenja i dobijeni rezultati vezani za ukupna primanja gdje su uračunate i povremene pomoći od drugih boračkih organizacija, prijatelja i općine upućuju da nije moguće provođenje kontinuiranog i adekvatnog liječenja što vodi navedenu grupu ispitivanih u stanje hronifikacije boljenja i dodatnih kako tjelesnih tako i psihičkih komplikacija.

4. Značajan broj ispitanika naveo je teškoće u uspostavljanju kontrole nad agresivnim pulzijama, problem sa druženjem i organiziranjem vremena. Nedostatno druženje, gubitak jasnih i planiranih dnevnih aktivnosti, smislenost tih aktivnosti nepovoljno utječe na kvalitet života ispitivane grupe, a što negativnog utjecaja na psihičko stanje i sveukupno obiteljsko i socijalno funkcioniranje.
5. U odnosu na mjesta gdje najčešće dobiju pomoć kada se nalaze u psihičkoj krizi većina anketiranih se oslanja na bolničke psihijatrijske kapacitete, ljekare opće medicine, prijatelje, članove obitelji i udruženje. Značajan broj ih je zadovoljno informacijama koje su dobili vezano za samo oboljenje, ali je prisutno nezadovoljstvo sveukupnom pomoći i brigom koju dobijaju. Kao rješenje toga većina anketiranih vidi u formiranju centra za psihotraumu i u većem angažovanju društvene zajednice na dobijanju zadovoljavajuće socijalne pomoći. U ovom dijelu značajan podatak koji se dobio anketiranjem jeste želja ispitanika da se profesionalno ili na drugi način radno angažuju. Navedeni podatak upućuje na prisutno nezadovoljstvo sobom i svojom sveukupnom korisnošću, a što je u vezi sa kvalitetom življenja. Zadovoljavajući kvalitet življenja omogućuje i postizanje ličnog zadovoljstva i lične satisfakcije kao i dobijanje satisfakcije od okoline.
6. Dobiveni prijedlozi anketiranih veterana rata liječenih od PTSP-a korisni su za Udruženje u smislu sačinjavanja programskih aktivnosti kojim bi se u većoj mjeri angažovala druga boračka udruženja i šira zajednica u njihovom podizanju kvalitete života.

Stručni saradnik: *Doc. dr. sci. Esmina Avdibegović*

Koordinator projekta: *Vahid Đulović*

Anketari:

1. *Alija Muratović*
2. *Esad Aščić*
3. *Grga Pranjić*
4. *Aleksandar Koval*
5. *Zlatko Kovačević*
6. *Zerin Džambić*

Prilog: Aktivnosti druženja

Slika 1. Edukacija anketara

Slika 2. Edukacija anketara

Slika 3. Posjeta ispitaniku

Slika 4. Posjeta članu Udruženja

Slika 5. Posjeta i popunjavanje ankete